

**Наблюдения върху българската фискална политика
и международната търговия: изследване на преместването
на българските търговци от пазара в Константинопол в Солун
през 893–894 година**

**Observations on the Bulgarian Fiscal Politics and International
Commerce – a Survey on the Transfer of the Marketplace
of Bulgarian Merchants from Constantinople to Thessaloniki
in 893–894**

**Михаил РАЕВ¹
Mikhail RAEV**

DOI: 10.61836/BXCC5248

Received: 19.09.2024
Available online: 21.11.2024

Abstract: *The Byzantine-Bulgarian War of 894–896 was sometimes called the first economic war in medieval Europe. The expulsion of Bulgarian merchants from the Constantinopolitan market and their transfer to the market of Thessaloniki served as a cause de la guerre for Bulgarian ruler Symeon. A survey of historiography concludes that most scholars resorted to a restatement of the historical facts conveyed by Byzantine written sources. While scholars attempted to clarify the status of Bulgarian merchants in the Byzantine capital, the paper raises questions concerning the commodities Bulgarians supplied to the Byzantine market and what they demanded in exchange. The paper explores how Bulgarian ruler Simeon was affected by the transfer of Bulgarian merchants away from the Byzantine capital by applying methods of enquiry such as textual analysis and comparison of historical data. The military response of the Bulgarian ruler allows various hypotheses. The paper proposes that Bulgarian merchants most likely exchanged goods for multiple types of Byzantine and non-Byzantine textiles, not on the list of forbidden articles to export. The Book of Eparch informs us that Byzantine-Bulgarian commerce was in kind via barter exchange. Based on the examination of the commercial terms stipulated in the tenth-century Byzantine-Rus treaties, the paper considers the issue of Symeon's involvement in Byzantine-Bulgarian commercial affairs in a similar fashion to the*

¹ Авторът е изследовател в Стопанския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ в рамките на програмата на МОН „Млади учени и постдокторанти“.

Rus princes who sent their envoys and merchants to the Byzantine Empire to sell the surpluses of collected taxes in kind. The paper addresses the issue of fiscal policy and taxation practise in the ninth-century Bulgaria.

Key words: *medieval economy, medieval commerce, Byzantine-Bulgarian war of 894-896*

JEL: *N13, N43*

Редица специализирани статии и студии, посветени на международната търговия и икономиката в Средновековна България, са написани през изтеклия век. Част от тях разглеждат въпроса с преместването на българските търговци от тържището в Константинопол в Солун през 893–894 г., което служи като повод за разразяване на първата българо-византийска война по времето на цар Симеон между 894 и 896 г. Предвид на ограничените данни от писмените извори и археологическите разкопки мненията за участието на България в международната търговия са относително хомогенни и следват плътно писмените извори. (Tsankova–Petkova, 1968, pp. 167–200; Bozhilov, 1983, pp. 87–89; Leszka, 2013, pp. 68–75; Kanev, 2021, pp. 111–133).

Настоящата статия си поставя следните цели: анализ на сведенията от писмените извори за международната търговия и данъчната политика на България през IX в., разкриване на зависимостите между международната търговия и фискалната политика и институции, както в България, така и в сравнителна перспектива с Византия, анализ на руско-византийските договори от X в.; достигане на изводи за съществуващата търговска политика на Византия и българо-византийските икономически отношения през IX в. Освен чисто исторически методи, в статията се ползват сравнителни и текстологични методи за анализ на наличните писмени данни.

Текстът на статията е организиран в няколко части: в първата част са описани изворите за преместването на българските търговци от Константинопол в Солун; във втората част ще бъде предложено кратко историографско описание на различните мнения по този проблем; в следващата част ще се изложат различните мнения за фискалната политика на Първата българска държава през IX в.; на четвърто място ще се разгледат руско-византийските договори датирани през X в. и ще се отбележат техните общи черти и различия с известните извори от IX в.; в последната част, на основата на наблюдения от институционалната икономика ще се развие хипотеза за интереса на българския владетел от търговските позиции на българските търговци и по този начин ще се предложи ново обяснение за причините на българо-византийската война през 893–894 г.

1. Извори

Сведението за причината за българо-византийския конфликт през 894 г. е предадено единствено в частта от хрониката на Симеон Логотет, която за периода след 886 г., т.е. началото на царуването на Лъв VI (886–912), е копирана и преработена в редица самостоятелни съчинения. Според редица изследователи, чиито мнения са обобщени от Wahlgren, Хрониката на Симеон Логотет е завършена след 948 г. (Symeonis Magistri, 2006, pp. 3–7) Копията и продълженията ѝ са известни като Хрониката на Лъв Граматик, Продължителят на хрониката на Георги Монах, Продължителят на хрониката на Теофан, Хрониката на Псевдо-Симеон и др. (Symeonis Magistri, 2006, pp. 3–26). На български този текст е предаден най-точно в превода на Хрониката на Лъв Граматик в *Гръцки извори за българската история* и гласи следното:

“Дошло известие от стратега на Македония, че Симеон, владетелят на България, възнамерявал да тръгне на поход срещу Романия. А ето причината, поради която Симеон бил разгневен. Васиопаторът Зауца имал слуга скопец, на име Музик. Той се сприятелил със Ставракий и Козма, еладци, сребролюбци търговци, които се стремели към позорни печалби и чрез посредничеството и влиянието на Музик преместили в Солун тържището на българите, което се намирало в столицата. Така облагали с високи търговски мита българите. Българите известили тези неща на Симеон и той съобщил за тях на император Лъв. А този, възпиран от васиолеопатора, който много обичал Музик, приел всичко като празни приказки.” (Greek Sources, 1964, p. 158)

Според Книгата на Епарха – градският префект на Константинопол, датирана в началото на X в., българите доставят лен и пчелен мед на пазара във византийската столица. Не е известно какво закупуват и изнасят. Възможно е, българските търговци да са купували предмети на лукса, но липсата на множество подобни археологически находки от Плиска и останалите известни селища от IX в. не потвърждават това предположение.

В глава 6 за търговците на суровини за платна се споделя следното:

“Ако бъдат внесени стоки като лен или мед от чужди народи, било българи, или други народи, които трябва да бъдат продадени срещу други стоки, търговците на суровини за платна или на други стоки, да вземат със себе си и някои от другите занаятчии, които притежават търсените стоки било копринени платове от широчина шест лакти или по-тесни, копринените ленти и други копринени тъкани, заедно с тях да отидат при чужденците и всички съвместно да извършат сделката.” (Greek Sources, 1964, pp. 10–11)

В допълнение към тези два източника, българо-византийските икономически отношения през IX в. се регулират и в българо-византийският договор от 815–817 г. Вероятно той е съдържал клаузи от договора от 812 г., който хан

Крум предлага на византийците. Според Теофан Изповедник, Крум искал да се възстанови договора от 716 г., с който се определяли присъединените византийски територии към България и границата между двете държави, както и годишния данък от 30 литра в злато и обагрени кожи. Новите клаузи от 812 г. включват връщане на политическите бегълци, както и търговците от двете страни да бъдат снабдявани с грамоти с прикрепени печати – в противен случай стоката се конфискува от насрещната страна (Greek Sources, 1960, p. 285). При сключения от Омуртаг договор с византийците от 815–817 г. те отхвърлят вероятно третата клауза и не съществува яснота за икономическата клауза. Много е вероятно този договор да е запазен в Сюлейманкьойския надпис, в който ясно са разчетени четири от единадесетте клаузи: за границата между двете държави, за статута на славяните във Византия, за славяните, изселени от Византия, които трябва да се върнат по родните им места в крайбрежната област, за размяната на пленници. (Beshevliev, 1981, pp. 103–113) Въпреки че този договор е известен като тридесетгодишен мирен договор, той се потвърждава и предоговаря при всяка смяна на владетели на двете страни (Duychev 1959, pp. 64–70). До 894 г. този договор е трябвало да бъде потвърден или изменен и допълнен при българските владетели Маламир (831–836 г.), Пресиян (836–852 г.), Борис (852–889 г.), Владимир (889–893 г.) и Симеон (893–927 г.), както и от византийските императори Михаил II (820–829 г.), Теофил (829–842 г.), Михаил III 867 г.), Василий I (867–886 г.) и Лъв VI (886–912 г.). Тъй като хановете Маламир, Пресиян и Борис водят войни с Византия и всяка една война би трябвало да завърши с мирен договор, то или договорът от 815–817 г. е препотвърждаван или на негова основа е подписван нов договор с допълнителни клаузи. Ние нямаме представа за съдържанието на тези договори и всеки един от тях предлага поле за хипотези.

2. Историографски обзор

Темата за изместването на българските търговци от Константинопол към Солун се разглежда в най-ранните български и чужди изследвания и проучвания. Спиридон Палаузов (Palauzov, 1852, pp. 40–41) и Константин Иречек (Irechek, 1878, pp. 200–201) са сред първите историци, разгледали този проблем като следват плътно византийските извори и не влизат в детайлен анализ. Васил Златарски изказва мнение, че за българо-византийската война между 894 и 896 г., преместването на българската търговия към Солун не е повод, а причина за конфликта (Zlatarski, 1927, pp. 285–289). Янко Сакъзов дори обявява войната за първата икономическа война през Средновековието (Sakazov, 1929, pp. 61–62). Runciman предполага, че българските търговци са били настанявани в района на църквата “Св. Мамант”, подобно на търговците – руси. Там те предлагали своите стоки на оторизираните от различните гилдии търговци (Runciman,

1930, pp. 144–146). От по-късните български и чуждестранни историци с приноса към тази тема ще посочим Г. Цанкова – Петкова (Tsankova – Petkova, 1968, pp. 167–200), N. Oikonomides (Oikonomides, 1991, pp. 241–248), Y. Karayannopoulos (Karayannopoulos, 1994, pp. 52–64), И. Божилов (Bozhilov, 1983, pp. 87–89), И. Билярски (Biliarsky, 2001, pp. 99–108), Л. Симеонова (Simeonova, 2006, pp. 236–244), M. Leszka (Leszka, 2013, pp. 68–75) и Н. Кънев (Kanev, 2021, pp. 111–133).

За отбелязване е мнението на И. Божилов, който предполага, че подобно изместване на тържището засяга повече Византия, а не България и едва ли причините за конфликта са икономически (Bozhilov, 1983, p. 88). Симеонова предполага, че промяната е съчетана с повишаване на комеркиона – мито, което се събира за достъп до тържището (Simeonova, 2006, pp. 241–242). Кънев обръща внимание на повишените транспортни разходи за българските търговци при преместването на тържището, което води до влошаване на конкурентоспособността на българските стоки и съкращаване на износа. Приходите от износа са най-важното и дори единствения източник за доходи за българския владетел (Kanev, 2021, p. 122).

Oikonomidès мисли, че само част от търговията е преместена в Солун и са наложени по-високи мита (Oikonomidès, 1991, pp. 247–248), докато Karayannopoulos допуска, че няма фактическо преместване на търговците от Константинопол в Солун, а по-скоро българите са изключени от останалите търговци и са наложени по-високи мита в Константинопол (Karayannopoulos, 1994, pp. 58–60).

Според Leszka, който обобщава предходните изследвания по този въпрос, влошаването на положението на българските търговци е по време на управлението на княз Владимир – Расате (889–893 г.), а Симеон наследява тези проблеми (Leszka, 2013, 71–73). Той също така предполага, че преместването на тържището на българските търговци може да се дължи на икономическата политика на император Лъв VI към извънстоличните градски центрове. Leszka мисли, че ключова е думата: *πρόβασις*, ползвана при Продължителя на Теофан, т.е. преместването служи за претекст за началото на военните действия от страна на цар Симеон (Leszka, 2013, p. 74). Leszka следва и хипотезата, че българо-византийският договор, препотвърден от Лъв VI при възкачването му на трона, не е ратифициран при князете Владимир и Симеон, но това не обяснява сведението защо българските търговци се оплакват от действията на Мусик, търговците Козма и Ставракий, и василиопатора Стилиян Зауца на княз Симеон, ако няма действащ договор с Византия. От друга страна, Paul Magdalino изказва предположението, че преместването на българските търговци е в резултат на желанието на император Лъв VI да обогати Солун, чийто светец – покровител е и негов личен светец (Magdalino, 1990, pp. 198–201). За Tougher описанието на целия епизод с преместването на българските търговци е плод на по-късни компилатори, които искат да прехвърлят вината за влошаването на българо-византийските отношения от император Лъв VI на Стилиан Зауца (Tougher, 2015, pp. 96–97).

3. Фискална и парична политика на Първото българско царство

В историографията се приема, че по време на Първото българско царство доминират стоковите отношения и бартерните сделки. Поради тази причина и налаганите данъци са събирани в натура. Това виждане се подкрепя от откъслечните писмени извори от XI в. Държавата не провежда парична политика, не сече монети, ползват се много или малко от внесените от Византия златни, сребърни и медни монети, като е спорно доколко те циркулират или не се ползват като част от бартерните сделки само като ценен метал. Историографията по темата е обобщена от Тодорова (Todorova, 2010, pp. 237–245). Износът на византийски златни монети и предмети е забранен според действащото законодателство, както ни е известно от Книга за Епарха (Simeonova, 2006, pp. 245–251). В историографията не се поставя под съмнение наблюдението за натуралния обмен и характер на икономиката на страната (Todorova, 2010, pp. 237–245). Историците единствено отбелязват предположението на И. Дуйчев, което стъпва на едно от продълженията на хрониката на Теофан, а именно *Scriptor Incertus*, че император Никифор I открива много мед (медни предмети или монети) в българската хазна при завладяването на Плиска през 811 г. Императорът раздал медта на своите войници като заплащане (Duychev, 1951, p. 101).

Изследването на Византийската империя и нейната фискална система показва, че през VII–VIII в. тя запада сериозно и данъците се събират в натура. През IX в., циркулацията на монетите във Византия не се подобрява и данъкоплатците нямат лесен достъп до тях. Това отчасти се дължи и на церемониалния характер при отсичането на дадено количество монети, така че да бъдат раздадени на военните части. Основните канали на разпространение на парите се явяват военните поделения, които получават редовно заплатите си, и големите търговски центрове и пристанища, през които преминават търговски кервани или кораби. Angeliki Laiou задава въпроса, може ли да се твърди, че има пълна демонетизация на византийската икономика през този период (Laiou, 2002, pp. 696–704). Икономиките на двете държави са на сходно ниво на паричната циркулация и са от смесен тип – стоково-парична, при която парите се явяват само един от елементите в тези отношения. Тяхната роля е както на измерител, така и на заместител на търгуваните стоки и събираните налози, но липсата на находки подсказва, че населението е могло да извършва своите търговски трансакции и без тях.

Може да се предположи, че за периода между регулирането на българо-византийските търговски отношения чрез договора от 815–817 г. до преместването на българските търговци през 893 г. ще се открият повече златни и сребърни монети или други вносни луксозни предмети в археологическите пластове от IX в. Наличните данни, обаче, предполагат, че подобна търговия е била силно

ограничена или се е състояла от предмети, които не са оставили следи или са били толкова широко потребявани, така че да не може да се идентифицират точно като византийски. В Книга на Епарха ясно се отбелязва, че българите донасят лен или ленени тъкани и мед. Какво обаче получават насреща? Според Дуйчев, писмените извори свидетелстват, че българите имат интерес от копринени дрехи (Duychev, 1951, pp. 94–99). Симеонова предполага, че българите са купували различни видове платове, както византийски, който не са ограничени за износ, така и вносни от Сирия и Ирак. Освен това, те вероятно са закупували обработени и оцветени кожи (Simeonova, 2006, pp. 144–146). Органичният характер на вноса би обяснил липсата на византийски артефакти сред находките от археологическите пластове от IX в. Подобен внос на луксозен текстил и кожи предполага, че ограничаването на достъпа на българите до Константинополския пазар лишава българския двор от широка палитра от стоки, които са предлагани на него или липсват на солунския пазар.

4. Аспекти на международната търговия. Общи елементи между българо-византийските отношения през IX в. и руско-византийските договори от X век

За да изясним как е засегнат интереса на цар Симеон от митническите сборове пред българските търговци може да разгледаме накратко част от договорените търговски отношения между Византия и русите през X в. Дори и моите критичните бележки, че текстовете на договорите са от края на XI в. – началото на XII в. (Raev, 2017, pp. 113–128), не променят стойността на тези наблюдения, защото поради доминантното си положение Византия налага сходни търговски клаузи на голяма част от търговските си партньори.

Едно сходство, което се откроява веднага между руско-византийските договори и българо-византийският договор от 815–817 г. е изискването търговците от България и Рус да представят грамоти с прикрепени печати на пристанищните власти. Докато при българските търговци в началото на IX в. липсата на подобни грамоти би довела до конфискация на стоката от страна на Византия, то в договорите с русите, подобно допълнение липса.

Руско-византийският договор от 907 г. пояснява, че руските търговци, представляващи отделните руски князе и градове, имат право да търгуват безмитно и да бъдат настанени без заплащане в специално отредени сгради, където византийската държава ги издържа до шест месеца след пристигането им. Ако русите дойдат без стока, то те нямат право на издръжка (PSRL, 1908, pp. 22–23). Руско-византийският договор от 911 г. повтаря тези разпоредби (PSRL, 1908, pp. 23–28). Според договора от 944 г. посланиците и търговците на отделните руски князе трябва да представят княжески грамоти, че им е разрешено да

пребивават във Византийската империя и в Константинопол, за да търгуват без мита (PSRL, 1908, pp. 35–42).

Отделните руски князе се представят от посланици и търговци, което е добре документирано от съчинението на византийския император Константин Багренородни „За церемониите“. По време на приема им през 946 г. те представляват около двадесет князе (Constantini Porphyrogeniti, 1828, pp. 594–598). Тъй като руските търговци представляват руските князе, а и убийството на един търговец в Константинопол през 1042 г. води до последния голям руски военноморски поход през 1043 г., то може да се предположи, че тези търговци са партньори на съответните князе. Чрез тях тези князе реализират на международния пазар натрупания излишък от събраните натурални данъци през годината.

5. Заключение

Може да предположим, че сходно положение на руските търговци заемат българските търговци на цар Симеон. За съжаление ние нямаме достоверна информация за фискалната политика и данъци през езическия период и първите десетилетия след християнизирването на България. Възможно е, обаче, за разлика от руските князе, които обикалят своите земи и получават данъците и издръжката си на строго определени места, българските владетели да са се възползвали, както от институционалното наследство от Римската империя, така и от влиянието на Византия. В този смисъл, Римската империя отдава събирането на данъци на видни граждани и търговци, които заплащат процент от стойността им предварително. Сходна институционална практика продължава да съществува и в по-късната Византия (Laiou, 2002, pp. 665–753). За разлика от тях България, а и Византия през IX в., не е парична икономика, което налага продажбата на събраните налози и обmena им срещу стоки на международни пазари като Константинопол, но и в Солун, както споделя Йоан Камениат (Greek Sources, 1964, pp. 19–25). Други градове, където вероятно може да се открият български търговци, са пазарите в Дирахиум и Трапезунд. Промяната на мястото на търгуване на българските търговци от Константинопол към Солун води до промяна на техния статут и налагането на мита или по-високи мита за тях. Симеонова приема, че това е и основния мотив на търговците Козма и Ставракий, които заемат и длъжностите комеркиари на Солун, което е засвидетелствано от редица техни печати. От друга страна, ако българските търговци, представляващи българския владетел, се ползват от сходни обходни документи и режим, който е описан в руско-византийския договор от 944 г., т.е., че те трябва да предоставят грамоти от българския владетел, разрешаващ им да търгуват във Византия, то те търгуват безмитно на Константинополския пазар и промяната на пазара налага загубата на тази привилегия. В този смисъл, може да предположим, че налагането на мито, което българските

търговци не са плащали поради сключените договори е една от основните причини за българо-византийската война между 894 г. и 896 г. В допълнение, самата промяна на тържището води до ограничаване на луксозните стоки, до които имат достъп българските търговци и които могат да закупят от името на българския владетел и неговия двор. Лъв VI negliжира тази промяна, предизвикана от неговата администрация и не се съобразява с искането на Симеон, което се явява нарушение на мирния договор между двете държави. Предвид, че промяната се случва след възкачването на Симеон на трона, то може да се предположи, че договорът между двете страни е бил потвърден от двамата владетели, но поради корупционните практики във Византия промяната го е обезсилила. В определена степен, на Симеон се е наложило да възстанови статуквото между двете държави по военен път.

REFERENCES:

- Beshevliev, V., 1981. *Protobulgarian epigraphic monuments*. Sofia: Otechestven front publishing. [Бешевлиев, В., 1981. *Прабългарски епиграфски паметници*. София: Издателство на Отечествения фронт].
- Biliarsky, I., 2001. Quelques observations sur la réglementation du commerce de l'état médiéval bulgare. *Méditerranées. Revue de l'association Méditerranées* 30/31, pp. 99–117.
- Constantini Porphyrogeniti, 1829. *De Cerimoniis Aulae Byzantinae*. Io. Reiskii (ed), Bonn: Weber.
- Duychev, I., 1951. Towards the question of the emergence of money in our national economy. *Proceedings of the Institute of Bulgarian History*. Vol. 3–4, pp. 87–109. [Дуйчев, И., 1951. Към въпроса за появата на парите в нашето народно стопанство. *Известия на Института по българска история*. Т. 3–4, с. 87–109].
- Duychev, I., 1959. One of the characteristics of the early Byzantine peace treaties. *Vizantiiskii vremennik* 15, pp. 64–70. [Дуйчев, И., 1959. Одна из особенностей ранневизантийских мирных договоров. *Византийский временник* 15, с. 64–70.].
- Greek Sources for Bulgarian History*, 1964. Sofia: BAS Publishing house. [Гръцки извори за българската история, 1964 София: Издателство на БАН, 1964].
- Irechek, K., 1878. *History of Bulgarians*. Odessa: Typography L. Netche. [Иречек, К. 1878. *История болгар*. Одесса: Типография Л. Нитче].
- Karayannopoulos J., 1994. Les causes des luttes entre Syméon et Byzance: Un réexamen. In: Velkov, V. (ed.) *Collected works in honour of academician Dimitar Angelov*. Sofia, pp. 52–64.

- Laiou, A., (ed.) 2002. *The Economic History of Byzantium from the seventh through the fifteenth century*. 3 vols. Washington DC: Dumbarton Oaks Press.
- Leszka, M., 2013. Symeon I the Great and Byzantium. History of Byzantine-Bulgarian relations in 893–927. Lodz: Publishing House of Lodz University. [Leszka, M., *Symeon I Wielki a Bizancjum (Z dziejów stosunków bułgarsko-bizantyńskich w latach 893–927)*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego].
- Magdalino, P., 1990. Saint Demetrios and Leo VI. *Byzantinoslavica* 51, pp. 198–201.
- Oikonomides, N., 1991. Le kommerkion d’Abydos, Thessalonique et la commerce bulgare au IXe siècle. In: (eds) V. Kravati, J. Lefort, C. Morrisson. *Hommes et richesses dans l’Empire byzantin*, t. II, VIIIe –XVe siècle, Paris: Éditions P. Lethielleux, pp. 241–248.
- Palauzov, S., 1852. *The century of Bulgarian Tsar Symeon*. Sankt Petersburg: Typography of Imperial Academy of Science. [Палаузов, С. 1852. *Век болгарскаго царя Симеона*. Санкт Петербург: Типография Императорской академии наук].
- PSRL. 1908. (ed.) A. Shackmatov, *Ipat’evskaia letopis’*. In: *Polnoe Sobranie Russkikh Letopisei* 2, Sankt Petersburg: M.A. Aleksandrov’s typography. [ПСРЛ. 1908. А. Шахматов (ред.) *Ипатьевская летопись*. В: *Полное собрание русских летописей* 2. Санкт Петербург: Типография М. А. Александрова].
- Raev, M., 2017. The Russian-Byzantine Treaty of 971: Texts and Contexts. *Godishnik na Sofiyskiya universitet “Sv. Kliment Ohridski” Nauchen tsentar za zslavyano-vizantiyski prouchvaniia “Prof. Ivan Duychev”*. Vol. 18, pp. 113–128.
- Runciman, S., 1930. *A History of the First Bulgarian Empire*. London: George Bell & Sons.
- Simeonova, L., 2006. *The Travel towards Constantinople. Commerce and communications Mediterranean world (from the end of the ninth century until the 1070s.)*. Sofia: Paradigma [Симеонова, Л., 2006. *Пътуване към Константинопол. Търговия и комуникации в Средиземноморския свят (края на IX – 70-те години на XI в.)*. София: Парадигма].
- Sophoulis, P., 2011. *Byzantium and Bulgaria 775–831*. Leiden: Brill.
- Symeonis Magistri et Logothetae Chronicon*, (ed.) Staffan Wahlgren, *Corpus Fontium Historiae Byzantinae – Series Berolinensis* v. 44, Berlin: De Gruyter 2006.
- Shepard, J., 1991. Symeon of Bulgaria – peacemaker. *Godishnik na Sofiyskiya universitet “Sv. Kliment Ohridski” Nauchen tsentar za slavyano-vizantiyski prouchvaniya “Prof. Ivan Duychev”* 3, pp. 9–48.
- Todorova, T., 2010. Reflections on the Bulgarian medieval economy. *Bulgaria Medievalis* 1, pp. 237–245.
- Tougher, S., 1997. *The Reign of Leo VI (886–912): Politics and People*. Leiden: Brill.

Tsankova – Petkova, G., 1968. The First War between Bulgaria and Byzantium in the reign of Tsar Symeon and return of the Bulgarian commerce to Tsarigrad, *Proceedings of the Institute of History*. Vol. 20, pp. 167–200. [Цанкова – Петкова, Г., 1968. Първата война между България и Византия при цар Симеон и възстановяването на българската търговия с Цариград, *Известия на Института по история*. Т. 20, с. 167–200].

Corresponding Address:

Mikhail Raev – PhD

Researcher

University of Sofia “Sv. Kliment Ohridski”

Faculty of Economics and Business Administration

125 Tsarigradsko Shose, bl.3, 1113 Sofia

Tel.: (+359) 886 997038

Email: mraev@uni-sofia.bg ; mihailraev@yahoo.com

SCOPUS Researcher ID: 58510363100

Web of Science Researcher ID: GQP-6512-2022

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-1416-2675>